

25 april 2003

No. DN. 2002/1465

Directie Natuurbeheer

Gelet op artikel 4, eerste en tweede lid, van richtlijn 79/409/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand (PbEG L 103);

Gelet op artikel 27, eerste lid, van de Natuurbeschermingswet 1998;

BESLUIT:

Artikel 1

1. Als onderdeel van de speciale beschermingszone in de zin van artikel 4, eerste en tweede lid, van de richtlijn 79/409/EEG van de Raad van de Europese Gemeenschappen van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand (PbEG L 103) **Waal**, zoals aangewezen bij besluit van 24 maart 2000 (N/2000/307, Staatscourant d.d. 31 maart 2000, nr. 65) wordt aangewezen:
het op de bij dit besluit behorende kaart aangegeven gebied, dat aansluit aan het op 24 maart 2000 aangewezen gebied Waal. In zoverre wordt het besluit van 24 maart 2000 gewijzigd.
2. De aanwijzing, bedoeld in het eerste lid, gaat tevens vergezeld van een nota van toelichting, welke deel uitmaakt van dit besluit. Deze nota van toelichting vervangt de nota van toelichting behorende bij het besluit tot aanwijzing van het gebied Waal voornoemd.

Artikel 2

Dit besluit treedt in werking op de dag na de bekendmaking in de Staatscourant.

Dit besluit zal, met uitzondering van de kaart en de nota van toelichting, met een toelichting in de Staatscourant worden geplaatst. Het besluit, de kaart en de nota van toelichting worden gedurende zes weken ter inzage gelegd in de bibliotheek van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij te 's-Gravenhage en op het kantoor van de directie Oost van het ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, gevestigd in Deventer. Terinzagelegging vindt tevens plaats in het provinciehuis van de provincie Gelderland te Arnhem.

's-Gravenhage, 25 april 2003

DE MINISTER VAN LANDBOUW, NATUURBEHEER
EN VISSERIJ,

dr. C.P. Veerman

Een belanghebbende kan tegen dit besluit een met redenen omkleed bezwaarschrift indienen bij de Minister van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij. Als een bezwaarschrift wordt ingediend, moet dit binnen 6 weken na bekendmaking van dit besluit in de Staatscourant worden gezonden aan het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij, afdeling Rechtsbescherming, Postbus 20401, 2500 EK Den Haag.

Voor zover belanghebbenden tegen de aanwijzing op 24 maart van het gebied Waal een bezwaarschrift hebben ingediend, waarop nog geen beslissing is genomen, wordt dit bezwaarschrift geacht mede te zijn gericht tegen het onderhavige besluit. Zij ontvangen hierover nader bericht.

Nota van toelichting, zoals gewijzigd bij besluit d.d. 25 april 2003, nr. N/2002/1465, bij de aanwijzing van Waal als speciale beschermingszone in het kader van de richtlijn 79/409/EEG van de Raad van Europese Gemeenschappen van 2 april 1979 inzake het behoud van de vogelstand, hierna te noemen Vogelrichtlijn.

1. Inleiding.

Het als speciale beschermingszone (hierna: sbz) aangewezen gebied **Waal** ligt in de provincie Gelderland en behoort tot het grondgebied van de gemeenten Nijmegen, Beuningen, Druten, West Maas en Waal, Maasdriel, Overbetuwe, Neder-Betuwe, Tiel en Neerijnen. Het gebied bestaat uit grote delen van het winterbed van de rivier en beslaat een oppervlakte van circa 4600 ha. In de zone Waal heeft ruim 900 ha een formele natuurstatus (cq. in eigendom en beheer bij terreinbeherende natuurbeschermingsorganisaties): Drutense en Deestse Waard, Bandijk Winssen, Sint Andries, Waarden bij Wamel, De Plaat/ Rijswaard (Het Geldersch Landschap, Staatsbosbeheer).

Op grond van artikel 27 Natuurbeschermingswet 1998 is bij besluit van 24 maart 2000 het gebied Waal aangewezen als sbz in de zin van artikel 4 eerste en tweede lid van de Vogelrichtlijn.

Essentiële delen van het leefgebied van vogelsoorten als kuifeend, tafeleend, aalscholver, kleine zwaan, kolgans, smient, kwartelkoning, grutto, krakeend, pijlstaart en slobbeend zijn destijds bij de aanwijzing buiten de begrenzing gelaten. Op 24 maart 2000 is reeds aangegeven dat deze delen aan de begrenzing zouden worden toegevoegd.

Met onderhavig besluit wordt het gehele winterbed van dijk tot dijk, met uitzondering van het gedeelte van de rivier buiten de kribvakken en met uitzondering van enkele deelgebieden in het winterbed, aangewezen als sbz in de zin van artikel 4 eerste en tweede lid van de Vogelrichtlijn. In zoverre wordt het besluit van 24 maart 2000 (N/2000/307) gewijzigd.

In deze nota van toelichting zal achtereenvolgens worden ingegaan op de verplichtingen en criteria voor aanwijzing, de gebiedsbeschrijving en de begrenzing, de vogelkundige waarden, het beleid en beheer, andere gebruiksfuncties en de gevolgen van de aanwijzing.

2. Verplichtingen Vogelrichtlijn en criteria voor aanwijzing sbz's.

2.1 Algemene doelstelling van de richtlijn.

De Vogelrichtlijn verplicht de lidstaten van de Europese Unie de instandhouding te garanderen van alle natuurlijk in het wild levende vogelsoorten op het Europese grondgebied van de lidstaten waarop het Europese verdrag van toepassing is. In de overwegingen van de Vogelrichtlijn wordt vermeld dat een groot aantal in het wild levende vogelsoorten op het grondgebied van de Gemeenschap een achteruitgang van hun populatie vertoont. De Europese Gemeenschap beschouwde dit als een ernstige bedreiging voor het behoud van het natuurlijk milieu. De Vogelrichtlijn is ook tot stand gekomen omdat een deel van deze vogelsoorten trekvogels zijn en omdat dergelijke soorten een gemeenschappelijk erfgoed vormen en omdat de doeltreffende bescherming van de vogels een typisch grensoverschrijdend milieuvraagstuk is dat een gemeenschappelijke verantwoordelijkheid vereist ¹.

---

¹ HvJ EG 11 juli 1996, Royal Society for the Protection of Birds, C-44/95, Jurispr. blz. I-3805, punt 23

2.2 Aanwijzing sbz's.

Artikel 4 van de Vogelrichtlijn bevat de verplichting tot het aanwijzen van sbz's. Deze worden aangewezen voor de zeldzame, kwetsbare of anderszins bedreigde soorten die zijn opgenomen in Bijlage I² (hierna: Bijlage I) van de Vogelrichtlijn. De lidstaten wijzen met name de naar aantal en oppervlakte voor de instandhouding van deze soorten "meest geschikte" gebieden aan als sbz. (art. 4, eerste lid Vogelrichtlijn). Soortgelijke maatregelen moeten worden genomen ten aanzien van geregeld voorkomende trekvogels. Daarbij wordt rekening gehouden met de beschermingsbehoeften ten aanzien van hun broed-, rui- en overwinteringsgebieden en rustplaatsen in hun trekzones. Bijzondere aandacht wordt besteed aan de bescherming van watergebieden en in het bijzonder aan de watergebieden van internationale betekenis (art. 4, tweede lid Vogelrichtlijn).

2.3 Criteria voor aanwijzing sbz's.

Voor de selectie van gebieden zijn de volgende criteria gehanteerd.

Een gebied komt voor aanwijzing in aanmerking indien geregeld minstens 1% van een biogeografische populatie van een soort of ondersoort van een (trekkende) watervogel in het gebied aanwezig is en/of indien het gebied behoort tot één van de vijf belangrijkste gebieden in Nederland voor een vogelsoort van Bijlage I. Geselecteerd zijn de vijf gebieden met de hoogste gemiddelde aantallen van een Bijlage I-soort, tenzij in het desbetreffende gebied minder dan 1% van de Nederlandse broedpopulatie voorkomt en/of ook minder dan 0,1% van de biogeografische populatie. Aanvullend geldt een absolute ondergrens van twee broedparen of 5 individuen. Behalve voor een aantal zeer verspreid levende vogels wordt het gemiddelde aantal vogels berekend over een periode van tenminste drie jaren.

Aan terrestrische gebieden is de aanvullende voorwaarde gesteld dat in het gebied een aaneengesloten natuurgebied van minstens 100 ha met een formele natuurstatus aanwezig dient te zijn (aangewezen onder de Natuurbeschermingswet en/ of in eigendom/ beheer bij Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten of een van de provinciale Landschappen).

De toepassing van het 1% criterium is in overeenstemming met criterium 6 voor de bepaling van watergebieden van internationale betekenis zoals aanbevolen door de 7e Bijeenkomst van de Conferentie van Partijen aangesloten bij de Wetlands-Conventionie³ (Rec. VII. 11, San José 1999). Het begrip "geregeld minstens 1%" is als volgt gehanteerd: (a) het gemiddeld seizoenmaximum berekend over ten minste drie jaren bedraagt minstens de betreffende drempelwaarde of (b) de drempelwaarde wordt in minstens twee van de drie jaren gehaald. In het tweede geval is bij beschikbaarheid van voldoende telgegevens uitgegaan van zes seizoenen.⁴

² Laatstelijk aangepast op 29 juli 1997, Richtlijn van de Commissie 97/49/EEG, Pb EG L 223, 13.8.97

³ Overeenkomst inzake watergebieden van internationale betekenis, in het bijzonder als verblijfplaats voor watervogels, ook bekend als Wetlands-Conventionie (*Trb.* 1975, 84; zie ook *Trb.* 1996, 253) Rec. VII.11, San José 1999

⁴ Biogeografische populaties en 1%-drempelwaarden zijn door Wetlands International gepubliceerd in *Waterfowl Population Estimates* (2e editie, 1997) op verzoek van de 6e Bijeenkomst van de Conferentie van Partijen (Rec. VI.4, Brisbane 1996). De aangesloten partijen worden opgeroepen deze drempelwaarden te gebruiken bij de aanmelding van wetlands van internationale betekenis onder de Conventie (vgl. art. 4, lid 2 van de Vogelrichtlijn). Het betreft trekkende watervogels die merendeels (met name zwanen, ganzen, eenden, steltlopers, sterns) ook zijn opgenomen in Annex 2 van het Verdrag inzake het behoud van Afrikaans-Euraziatische trekkende watervogels (*Trb.* 1996, 285) onder de Conventie van Bonn.

De toepassing van het criterium van de vijf belangrijkste gebieden is ontleend aan het rapport "Inventory of important bird areas in the European Community", ook wel aangeduid als "IBA89" (Grimmet & Gammell 1989).

2.4 Begrenzing en soorten waarop de aanwijzingen betrekking hebben.

De grenzen van een sbz worden bepaald door het gebruik dat de aanwezige bijlage I-vogelsoorten, en/of trekkende watervogels, en/of overige trekkende vogels ervan maken, waarbij wordt uitgegaan van landschapsecologische eenheden en de biotoopeisen⁵ van de betreffende vogelsoorten.

Hierbij zijn de volgende beperkingen gehanteerd:

1. Voor vogelsoorten voorkomend op de bijlage I geldt dat geregeld tenminste 1% van de Nederlandse broedpopulatie aanwezig moet zijn.
2. Voor trekkende watervogels geldt dat geregeld tenminste 0,1% van de biogeografische populatie in het gebied aanwezig moet zijn.
3. Voor overige trekvogels geldt dat geregeld tenminste 1% van de Nederlandse broedpopulatie in een gebied aanwezig is en dat deze vogels voorts zijn aangemerkt als een Nederlandse Rode Lijst-soort. Het betreft 14 Rode Lijst-soorten die geconcentreerd in het totaal van de aangewezen en aan te wijzen sbz's voorkomen. Van deze soorten wordt minstens 25% van deze populaties in de sbz's beschermd.

3. Gebiedsbeschrijving, Aanduiding leefgebied en Begrenzing.

3.1 Gebiedsbeschrijving.

De rivier de Waal splitst zich bij Pannerden van de Rijn af. De Waal voert gemiddeld ongeveer twee derde van het Rijnwater naar zee af.

Het gebied wordt gevormd door het winterbed van de rivier. Het landschap bestaat uit open water, kleine moerassen, graslanden, bomenrijen, bosjes en dijken met dorpjes en bebouwing.

Sinds de bedijking van de rivier is de afzetting van zand en klei beperkt gebleven tot de uiterwaarden. Een groot deel van de uiterwaarden is vergraven ten behoeve van klei- en zandwinning. Sommige graslanden zijn van botanische waarde door het voorkomen van goed ontwikkelde stroomdalvegetaties.

Het gebied verbindt de natuurgebieden in de Gelderse Poort en die nog verder bovenstrooms langs de Rijn, met die in het westen van Nederland, zoals de Biesbosch.

3.2 Aanduiding leefgebied.

De Waal is aangewezen als sbz onder de Vogelrichtlijn vanwege de aanwezigheid van open water, moerassen en graslanden in de uiterwaarden dat als geheel het leefgebied vormt van een aantal in artikel 4 van de Richtlijn bedoelde vogelsoorten. Het is een watergebied dat het leefgebied vormt van soorten van Bijlage I (art. 4.1) en fungeert tevens als overwinteringsgebied en rustplaats in de trekzone van andere trekvogelsoorten (art. 4.2). De begrenzing van de sbz is zo gekozen dat een in landschappelijk en vogelkundig opzicht samenhangend geheel is ontstaan dat in samenhang met SBZ Gelderse Poort, SBZ Kil van Hurwenen en SBZ Biesbosch voorziet in de beschermingsbehoefte met betrekking tot het voortbestaan en/ of voortplanten van bedoelde vogelsoorten.

---

⁵ Biotoopbeschrijvingen zijn opgenomen in bijlage A van deze toelichting.

3.2 Begrenzing.

De sbz wordt gevormd door het gehele winterbed van dijk tot dijk, met uitzondering van het gedeelte van de rivier buiten de kribvakken en met uitzondering van enkele deelgebieden in het winterbed door het winterbed van de rivier. De grens aan de noord- en zuidzijde ligt langs de teen van de winterdijk aan de rivierzijde. Het bevaarbare deel van de rivier behoort niet tot het leefgebied van de vogelsoorten waarvoor Waal is aangewezen. Daar waar kribben aanwezig zijn is de grens getrokken langs de koppen van de kribben.

De zone begint in het oosten ten westen van de Spoorbrug bij Nijmegen en loopt tot km 927 bij de Heesseltsche Uiterwaarden. Hier begint de in 1996 reeds aangewezen sbz "Kil van Hurwenen".

De begrenzing van de sbz is aangegeven op de bij de aanwijzing behorende kaart. Daarbij geldt het volgende:

Bestaande bebouwing en verhardingen maken geen deel uit van de sbz. Ook het bevaarbaar deel van de rivier is behoort niet tot de speciale sbz. Ze maken geen wezenlijk deel uit van het leefgebied van de genoemde vogelsoorten.

(Jacht)havens maken geen deel uit van de sbz. Bij (jacht)havens, die geheel binnen een sbz liggen, valt aan de waterzijde een zone van 100 meter, gemeten vanaf de havenmond c.q. de aanlegsteigers, ook buiten de begrenzing. Grenst een (jacht)haven aan de buitenzijde direct aan de sbz, dan is de zone van 100 meter ook buiten de begrenzing van de sbz gehouden.

4. Vogelkundige waarden.

4.1 Kwalificerende soorten.

De Waal van Nijmegen tot Waardenburg kwalificeert als sbz onder de Vogelrichtlijn vanwege het voorkomen van drempeloverschrijdende aantallen van de kleine zwaan, kolgans, grauwe gans en smient⁶ die het gebied benutten als overwinteringsgebied en/of rustplaats. Het gebied kwalificeert tevens omdat het behoort tot één van de vijf belangrijkste broedgebieden voor de kwartelkoning in Nederland.

Soort van Bijlage I waarvoor het gebied tot "een van de vijf belangrijkste" in Nederland behoort

Soort	Art. 4	Brv ^a	Totale populatie ^b	% in 5e ^c	% in SBZ ^d	Tel periode
kwartelkoning <i>Crex crex</i>	1	ja	100	3%	8%	1993-97

⁶ onderstreepte soorten zijn opgenomen in Bijlage I van de Richtlijn (artikel 4.1)

Soort van Bijlage I en een trekkende watervogelsoort waarvoor het gebied aan de 1%-drempel voldoet

Soort	Art. 4	Brv a	Biogeogr. Populatie ^e	1% Bpop ^f	% in SBZ ^g	Tel periode
kleine zwaan <i>Cygnus columbianus</i>	1	nee	W-Siberië/ NW-Europa	170	2,0%	1993-97
kolgans <i>Anser albifrons</i>	2	nee	NW-Siberië/ NW-Europa	6 000	2,9%	1992-97
grauwe gans <i>Anser anser</i>	2	nee	NW-Europa/ ZW-Europa	2 000	1,0%	1993-97
smient <i>Anas penelope</i>	2	nee	W-Siberië/ NW-Europa	12 500	1,4%	1993-97

(a) De kwalificatie betreft in het gebied broedende (indien ingevuld met "ja") of niet-broedende vogels ("nee")

(b) Omvang Nederlandse broedpopulatie (gemiddelde; in paren)

(c) Aantal in het op vier na belangrijkste gebied (5e gebied) uitgedrukt als percentage van de landelijke broedpopulatie

(d) Aantal in het onderhavige gebied uitgedrukt als percentage van de landelijke broedpopulatie

(e) Biogeografische populatie waartoe de in Nederland pleisterende exemplaren van deze soort worden gerekend

(f) Drempelwaarde zijnde 1% van de betreffende biografische populatie (biografische populatie en drempelwaarde ontleend aan Rose & Scott 1997, Waterfowl Population Estimates – 2nd edition. Wetlands International, Wageningen)

(g) Aantal in het onderhavige gebied uitgedrukt als percentage van de biogeografische populatie

4.2 Andere relevante soorten.

Andere soorten van Bijlage I waarvoor het gebied van betekenis is, zijn porseleinhoen (broedvogel); kleine zilverreiger, brandgans, nonnetje, slechtvalk (niet-broedvogels). Andere trekkende vogelsoorten waarvoor het gebied van betekenis is als overwinteringsgebied en/ of rustplaats: fuut, aalscholver, krakeend, slobbeend, pijlstaart, tafeleend, kuifeend, meerkoet, kievit, grutto en wulp. De biotopen van deze vogels hebben mede de begrenzing van dit gebied bepaald.

4.3 Plaatselijke omstandigheden.

In het gebied bevinden zich slaapplekken van kleine zwaan en kolgans in de Hiensche Uiterwaarden, bij Boven-Leeuwen, Dreumelse Waard en bij Hurwenen. Kleine zwaan, diverse ganzensoorten, smient, meerkoet en steltlopersoorten benutten de graslanden in de uiterwaarden als voedselgebied. Zwemeenden als pijlstaart en slobbeend komen verspreid in de uiterwaarden voor maar hebben een voorkeur voor geïnundeerde graslanden die vooral optreden tijdens hoge rivierstanden. fuut, aalscholver en nonnetje gebruiken de open wateren binnen het gebied als viswater. Rustplaatsen van kuifeend en tafeleend komen verspreid voor op de open wateren binnen gebied (vooral grind- en zandgaten), maar vooral op het traject tussen Deest en Beneden-Leeuwen. Beide genoemde duikeenden foerageren 's nachts tussen de kribben op de rivier. De aantallen eenden in het gebied nemen sterk toe als elders veel wateren zijn dichtgevroren. Het aangewezen gebied is verder nog één van de weinige graslandgebieden van Nederland waar nog jaarlijks verspreid broedterritoria van de kwartelkoning worden vastgesteld.

4.4 Overige soorten

In het gebied komen verder nog de volgende broedvogels van Bijlage onregelmatig en in relatief kleine aantallen voor: roerdomp, bruine kiekendief, kluut, visdief, zwarte stern en blauwborst.

5. Beleid en beheer

Beleid en beheer van de sbz Waal zijn in het algemeen gericht op de instandhouding en ontwikkeling van de vogelkundige waarden van het gebied zoals beschreven in paragraaf 3 en 4. Dit betekent onder meer het volgende:

- de zone Waal maakt deel uit van de **Ecologische Hoofdstructuur (EHS)** van Nederland zoals aangegeven in het Natuurbeleidsplan (1990). Het beleid in deze gebieden is gericht op het veiligstellen en vergroten van de bestaande natuurwaarden.
- In het **Structuurschema Groene Ruimte (SGR)** is het beleid met betrekking tot de Ecologische Hoofdstructuur ruimtelijk verankerd. In het SGR is deze zone aangemerkt als belangrijk gebied voor (kwetsbare) ganzensoorten en kleine en wilde zwaan en tevens als belangrijk weidevogelgebied.

Het gebied wordt als volgt aangeduid:

- Kern- en natuurontwikkelingsgebied met waterrecreatie inpasbaar
  - Enkele gebieden: belangrijk zijn voor weidevogels; belangrijk voor kwetsbare ganzensoorten en kleine en wilde zwaan
  - Nagenoeg het hele gebied: belangrijk gebied voor overige ganzensoorten
  - Waterrecreatiegebied en oeverzone.
  - Te ontwikkelen nationaal landschapspatroon
  - Onderdeel van het Basistoervaaartnet (BRTN)
  - Belangrijk water voor de binnenvisserij; reservoirfunctie voor vis.
- **Nadere Uitwerking Rivierengebied.**
De NURG is een ontwikkelingsperspectief van de ministeries van LNV, VROM, V&W en de provincies Gelderland, Noord-Brabant, Overijssel en Utrecht. Het vertrekpunt vormde de Vierde Nota over de Ruimtelijke Ordening.
Het ontwikkelingsperspectief schetst de mogelijkheden voor natuurontwikkeling en recreatie in het rivierengebied en in het bijzonder in de uiterwaarden. Fort Sint Andries is één van de stimuleringsprojecten. Het is een vrijwel geheel buitendijks gebied van ongeveer 4.500 ha. In de vastgestelde ontwikkelingsvisie en het inrichtingsplan krijgt het grotendeels een natuurfunctie in combinatie met recreatieontwikkeling. Er komen langzaam stromende nevengeulen. Door maaiveldverlaging zullen moerassen ontstaan. In het stadium van verkenning verkeren de projecten: Oosterhoutse Weilanden, Loenense Buitenpolder en Stiftse Uiterwaard. Voor de volgende projecten wordt een planstudie opgesteld: Afferdense en Deestsche Waarden, Bato's Erf / De Kop, Heesseltse Uiterwaard en Hurwenensche Uiterwaard.

- **Streekplan Gelderland 1996.**

De uiterwaarden langs de Waal worden aangeduid als Landelijk gebied B met natuur als belangrijkste functie.

Verspreid komen soortenrijke droge graslanden (stroomgraslanden) voor, met name in Fort Sint Andries en langs de Afgedamde Maas. In de Waal uiterwaarden liggen enkele zeer waardevolle weidevogel- en ganzengebieden. Voor aanzienlijke delen van de uiterwaarden wordt een sterke verweving met extensieve vormen van landbouw en recreatie nagestreefd. Daarbij is agrarisch natuurbeheer in de vorm van extensieve begrazing in de uiterwaarden in beeld.

Via de Waal en andere grote rivieren kunnen oost-west verlopende ecologische verbindingen ontstaan met vochtige graslanden, moerassen, poelen en bossen. De natuurontwikkeling is gericht op natuurtypen als nevengeulen, rivierduinen, ooibossen, en op schaalvergroting van bestaande moeras- en andere natuurgebieden. Natuurontwikkeling van formaat vindt plaats in het strategisch groenproject en strategisch actiegebied Fort Sint Andries. De ontwikkelingsvisie Fort Sint Andries is het kader voor uitvoering. De natuurontwikkeling wordt gecombineerd met recreatie op basis van zonerings.

Als belangrijke weidevogelgebieden langs de Waal zijn aangegeven: Loenen-Oosterhout, Winssense uiterwaarden, Hiensche uiterwaarden, Gouveneurspolder, Drutense Waard, Willemspolder, Stiftse Waard

- **Relatienota.**

Delen van de uiterwaarden maken deel uit van het Relatienotagebied (RBON) Rijn- en Waal- uiterwaarden met een oppervlakte van ruim 2600 ha, waarvan bijna de helft als natuurontwikkeling.

Het provinciaal natuurgebiedsplan is in voorbereiding.

- **Ruimte voor de rivier.**

In de beleidslijn "Ruimte voor de rivier" zijn maatregelen vastgesteld om de waterafvoer te verbeteren via de ruimtelijke ordening en inrichtingsprojecten.

Uiterwaarden worden verlaagd en strangen en nevengeulen gegraven.

Het areaal vochtige graslanden zal toenemen. Er is beperkt ruimte voor de ontwikkeling van ooibos en er zijn wat ruimere mogelijkheden voor ontwikkeling van moerassen en ruigten. De PKB Ruimte voor de rivier is in voorbereiding.

Naar het project Dijkteruglegging Lent wordt een studie verricht.

- **Beheersplan voor de Rijkswateren 1992-1996.**

De Waal is opgenomen als hoofdwater met een toenemende functie voor de scheepvaart. De Waal vanaf Pannerden wordt aangeduid als hoofdvaarweg.

- **Beheer.**

Voor verschillende terreinen zijn plannen ontwikkeld voor kleinschalige natuurontwikkeling en de inrichting van natuurvriendelijke oevers.

Sinds 1996 loopt in de Afferdense- en Deestsche Waarden een proefproject van het RIZA om meer inzicht te krijgen in de rivierkundige en ecologische effecten van het graven van een korte nevengeul. De nevengeul zal in een later stadium verder worden uitgegraven. Uiteindelijk moet er een dynamisch riviersysteem ontstaan, met naast grasland ook hardhout- en zachthoutooibos.

Particulieren, vooral agrariërs, hebben nog veel gronden in eigendom. Het streven is erop gericht het merendeel van deze gronden aan te kopen en te beheren als natuurgebied.

Rijkswaterstaat pleegt regelmatig onderhoud aan de kribben en aan de riviervakken tussen de kribben, zodat deze hun rivierkundige functie kunnen behouden.

6. Andere gebruiksfuncties in het gebied:

6.1 Algemeen.

In het aangewezen gebied zijn diverse bestaande functies aanwezig, zoals landbouw, natuur, recreatie, visserij en bebouwing. Voor deze functies geldt dat het huidige gebruik geen beletsel is voor de in het gebied aanwezige vogelkundige waarden en in principe kan worden voortgezet; daar waar beheer en regulier onderhoud worden uitgevoerd mede gericht op de instandhouding en ontwikkeling van vogelkundige waarden heeft dit beheer daaraan een positieve bijdrage geleverd (zie ook 7.2,II)

6.2 Gebruiksfuncties.

De hiernavolgende korte opsomming van de verschillende huidige gebruiksfuncties is louter beschrijvend van aard en heeft niet de opzet volledig en limitatief te zijn.

- *Waterhuishouding*
De rivier de Waal heeft een belangrijke functie voor waterafvoer en voor transport. De waterkwaliteit van het rivierwater laat te wensen over, ondanks een verbetering de laatste jaren. Het water is belast met zware metalen, fosfaat, stikstofverbindingen, PAK's en PCB's. Veel waterbodems zijn vervuild.
- *Bebouwing*
De bewoning van het gebied concentreert zich in de binnendijks gelegen dorpen en steden. Buitendijks komt slechts verspreide bebouwing voor. Verspreid in de uiterwaarden liggen steenfabrieken. Bij Dodewaard ligt vlak bij de rivier een kerncentrale.
- *Defensie*
Boven het gebied bevindt zich een laagvliegroute.
- *Infrastructuur*
De Waal wordt zeer druk bevaren. In het Beheersplan voor de Rijkswateren 1992-1996 is het opgenomen als hoofdwater dat fungeert als hoofdtransportas met een functie waarvan het belang toeneemt.
Over de bandijken lopen openbare wegen. Twee hoofdwegen met bruggen doorsneden het gebied: rijksweg A50 bij Ewijk, en de provinciale weg N323 bij Boven- en Beneden-Leeuwen.
De MER ten behoeve van de doortrekking van de A 73 is in voorbereiding.
- *Delfstoffenwinning*
Op een aantal plaatsen in het gebied wordt zand en klei gewonnen.
- *Recreatie*
De belangrijkste vormen van recreatie zijn watersport (pleziervaart en surfen), wandelen, vissen, fietsen en zwemmen. Natuurgerichte recreatie ontwikkelt zich steeds meer.

- *Landbouw*

De cultuurgronden in de uiterwaarden worden soms intensief gebruikt, voornamelijk als wei- en hooiland en soms als bouwland (maïs).

- *Visserij en jacht*

In het gehele gebied zijn enkele beroepsvissers actief.

De sportvisserij wordt overal in het gebied beoefend, zowel in de rivier als in naastliggende wateren.

De jacht wordt op grond van art. 46 lid 3, sub c niet in een sbz niet geopend. Het is wel mogelijk om op basis van provinciaal beleid bepaalde vormen van schadebestrijding toe te passen.

7. Gevolgen van de aanwijzing als speciale beschermingszone

7.1 Rechtsgevolgen in de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn

Het aanwijzen van een gebied als sbz ter uitvoering van de Vogelrichtlijn heeft op grond van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn bepaalde rechtsgevolgen. De belangrijkste artikelen van de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn zijn opgesomd in Bijlage B van deze nota van toelichting. In de hiernavolgende paragraaf volgt een korte uiteenzetting waarna telkens wordt aangegeven op welke wijze de Nederlandse regering invulling geeft aan de Europees rechtelijke eisen.

7.2 Korte beschrijving en doorwerking in het nationale rechtstelsel.

I. De Vogelrichtlijn schrijft voor alle onder de bescherming van de Vogelrichtlijn vallende vogelsoorten beschermende maatregelen voor.

De Nederlandse overheid geeft invulling aan de verplichting tot instandhouding van de sbz's door de wijze waarop zij met de belangen van vogels omgaat in de ruimtelijke ordening op rijks-, provinciaal en gemeentelijk niveau. Dit gebeurt door het toekennen van functies aan gebieden waar vogels hun leefgebied in hebben. Op rijksniveau is dat vastgelegd in de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) van het Structuurschema Groene Ruimte (1995). De in het kader van de Vogelrichtlijn aangewezen gebieden, liggen voor het overgrote deel binnen de grenzen van deze Ecologische Hoofdstructuur. In de EHS genieten de natuurwaarden een bijzondere bescherming, die in streek-, en bestemmingsplannen haar doorwerking dient te hebben.

Een aantal gebieden geniet bijzondere bescherming, doordat deze gebieden zijn aangewezen als beschermd natuurmonument of staatsnatuurmonument in de zin van de Natuurbeschermingswet. In deze gebieden kan met behulp van een beheersplan het beheer worden geregeld met de eigenaar. Bovendien zijn alle schadelijke handelingen vergunningplichtig, zodat op deze wijze de voorgeschreven afweging van belangen kan plaatsvinden.

Voorts worden de leefgebieden van vogels beschermd door de wijze waarop in het beheer van bossen en andere natuurgebieden van natuurbeschermingsorganisaties en particulieren rekening wordt gehouden met vogels. Door het sluiten van overeenkomsten met landgebruikers wordt ook nog nestgelegenheid gegeven aan weidevogels en worden overwinterende ganzen en zwanen in de gelegenheid gesteld te foerageren op landbouwgrond.

II. De overige rechtsgevolgen zijn ontleend aan artikel 6, tweede, derde en vierde lid, van de Habitatrictlijn, dat ook van toepassing is op de sbz's Vogelrichtlijn (artikel 7 Habitatrictlijn).

III. Artikel 6, tweede lid van de Habitatrictlijn stelt de verplichting passende maatregelen te treffen om te zorgen dat de kwaliteit van de leefgebieden van soorten in de sbz's niet verslechtert. Ook mogen er geen storende factoren optreden voor de soorten waarvoor de sbz's zijn aangewezen voor zover die factoren - gelet op de doelstelling van de Vogelrichtlijn - een significant effect zouden kunnen hebben.

In de aangewezen sbz's zijn diverse bestaande functies aanwezig. Onder bestaand gebruik wordt in ieder geval verstaan het bestendig gebruik op het moment van aanwijzing of het gebruik gebaseerd op een van overheidswege genomen besluit of verkregen toestemming. Het bestaande gebruik moet tevens passen binnen de vigerende wet- en regelgeving. Bovendien kunnen in het kader van de Vogelrichtlijn bestaande activiteiten en intensivering van deze activiteiten, voorzover er geen sprake is van significante verstoring van de in het geding zijnde vogelkundige waarden in het desbetreffende gebied, nu en in de toekomst zonder problemen plaatsvinden. Deze besluitvorming over al of niet significante aantasting van vogelkundige waarden vindt plaats in daarvoor relevante wettelijke kaders.

Voor deze functies geldt dat het huidig gebruik geen beletsel is voor de in het gebied aanwezige vogelkundige waarden en daarom in principe kan worden voortgezet. Daar waar beheer en regulier onderhoud worden uitgevoerd mede gericht op de instandhouding en ontwikkeling van vogelkundige waarden, heeft dit beheer daaraan een positieve bijdrage geleverd. Een aanwijzing als sbz is derhalve nu geen reden om na aanwijzing anders tegen het zodanig gebruik aan te kijken.

Een en ander komt anders te liggen, indien op enig moment mocht blijken dat in (een deel van) de sbz toch een vorm van gebruik bestaat die significant nadelige effecten heeft op de op grond van de Vogelrichtlijn te beschermen vogelkundige waarden. In dat geval is de Nederlandse regering conform het gestelde in artikel 6, tweede lid, van de Habitatrictlijn, gehouden passende maatregelen te nemen.

IV. Bij de overige rechtsgevolgen gaat het om procedureregels die moeten worden gehanteerd in het geval dat - in afwijking van de beschermingsvereisten van de vogels en de eisen die aan leefgebieden van vogels gesteld moeten worden - plannen of projecten worden ontwikkeld die mogelijk significante gevolgen hebben voor de sbz's (artikel 6, derde en vierde lid, van de Habitatrictlijn).

V. Het afwegingskader zoals verwoord in artikel 6 Habitatrictlijn, is in soortgelijke bewoordingen terug te vinden in de afwegformules die zijn opgenomen in de Planologische Kernbeslissing Structuurschema Groene Ruimte en de Planologische Kernbeslissing Waddenzee (kamerstukken II 1992/93, 22605, nrs. 33 en 34) en werkt zo in de besluitvorming omtrent plannen en projecten door. Belangrijke wettelijke kaders daarvoor zijn onder andere de Wet op de Ruimtelijke Ordening en de Natuurbeschermingswet. Ter verdere ondersteuning wordt op korte termijn een Algemene Maatregel van Bestuur opgesteld waarmee genoemd afwegingskader wordt vastgelegd. Artikel 29 van de Natuurbeschermingswet 1998 biedt de mogelijkheid deze AMvB op te stellen. In de AMvB zal worden opgenomen dat besluitvorming over realisatie van plannen en projecten in Vogelrichtlijn- en Habitatrictlijngebieden onderhevig is aan artikel 6, derde en vierde lid, van de Habitatrictlijn.

Bijlage A.

Biotoopbeschrijvingen Vogelrichtlijnsoorten (Alterra Wageningen, 2000)

A.1 Specifieke voorwaarden kwalificerende soorten

De *kleine zwaan* is een wintergast van oktober tot april. De soort, die vroeger vooral foerageerde op fonteinkruidvelden langs de randen van het IJsselmeer, heeft zich in recente tijd tot een cultuurvolger ontwikkeld met een brede voedselkeuze. Wanneer (ondergedoken) fonteinkruidvelden als voedselbron uitgeput raken, wordt overgeschakeld op oogstresten (suikerbieten of aardappelen), grasland en akkerbouwgewassen (wintergranen). In de loop van de winter neemt grasland in belang toe. Tijdens de wintermaanden zijn de pleisterplaatsen vooral gelegen in Lauwersmeer, IJsselmeergebied, Deltagebied en het rivierengebied. De verspreiding over Nederland is behalve van het voedselaanbod, ook afhankelijk van de aard van de winter. In milde winters verblijven de meeste rond de Randmeren, maar bij strenge vorst verplaatsen zij zich vaak naar het Deltagebied. Het rivierengebied wordt vooral bij hoge rivierstand veel gebruikt en vooral als dat samenvalt met strenge vorst nemen de aantallen hier toe. De slaappleaatsen bestaan uit open zoete of zoute wateren of zand- en modderbanken tot op enkele tientallen kilometers van de voedselgebieden.

De *kolgans* is een wintergast, die pas in november in Nederland arriveert en dan voornamelijk in Zuidwest-Friesland verblijft. Maximum aantallen worden in januari waargenomen. Ook dan ligt het zwaartepunt in Friesland, en daarnaast vormen o.a. NW-Overijssel, IJssel, Gelderse Poort en de Alblasserwaard belangrijke pleisterplaatsen. Het overgrote deel foerageert op grasland en daarnaast op akkerland (wintergraan, bieten, aardappelen, koolzaad en stoppelvelden). In de kleigebieden in Zeeland en Flevoland neemt het belang van gras en wintergranen in de loop van het seizoen toe ten koste van oogstresten, die meestal snel worden ondergeploegd. Als slaappleaats worden ofwel de foerageergebieden, of allerlei wateren (zoet of zout), en zand- en modderbanken gebruikt, die op enkele tientallen kilometers van de foerageergebieden kunnen liggen.

De *grauwe gans* is in Nederland zowel broedvogel als wintergast. Aan het eind van het voorjaar verzamelen zich grote concentratie ruiende vogels van de grauwe gans in de Oostvaardersplassen in Zuidelijk Flevoland, waar ze vooral foerageren op riet, terwijl vlak ervoor en vlak erna ook veel op gras wordt gefoerageerd. Daarnaast kunnen op verschillende plaatsen in Nederland concentratie ruiende vogels worden aangetroffen, vooral in de Gelderse Poort, op de Ventjagersplaten en op de Maasplassen. De eerste trekkers concentreren zich in augustus vooral in de grootschalige landbouwgebieden, zoals het Lauwersmeer en de Flevopolders, waar vooral op stoppelvelden wordt gefoerageerd. De grootste aantallen worden in oktober/november gezien met belangrijke concentraties in Lauwersmeer, Zuidwest-Friesland, IJsseldelta, Zuidelijk Flevoland en noordelijke Delta, waar voornamelijk op stoppelvelden en oogstresten van suikerbieten wordt gefoerageerd. In november vindt massale trek plaats, maar langs de Westerschelde blijven grote aantallen overwinteren. Hier wordt voornamelijk gefoerageerd op ondergrondse knollen of worteldelen van zeebies, zeeaster, riet of lisdodde, maar ook wel op grasland en kwelders. De slaappleaatsen bevinden zich tot op enkele tientallen kilometers van de foerageergebieden, op zoet of zout water, zand- en modderbanken.

De *smient* verblijft vooral van oktober tot maart in ons land; met name in zachte winters zijn er grote aantallen aanwezig. Verreweg de meeste houden zich op in de kuststrook en in natte veenweidegebieden van Noord-Holland en Friesland; daarnaast in de polders van Zuid-Holland en Utrecht, rond het IJssel- en Markermeer en langs de grote rivieren. In de loop van het winterseizoen verplaatsen de voedselgebieden zich van de kust naar natte graslanden; het belang van binnendijkse terreinen en het rivierengebied neemt dan toe. In strenge winters verblijft het merendeel in het Deltagebied. Overdag wordt gebruik gemaakt van open water om te rusten; de rustplaatsen liggen tot op enkele kilometers van de voedselgebieden.

De *kwartelkoning* broedt bij voorkeur in redelijk open terreinen met een kruidenrijke vegetatie, zoals uiterwaarden van rivieren en stroomdalen. Echter ook extensief beheerd gras- of akkerland, veenweidegebieden en incidenteel rietvelden, grienden, bosaanplantingen en boomgaarden behoren tot de broedbiotoop van de kwartelkoning. Het voedsel bestaat voornamelijk uit insecten en andere ongewervelde dieren. Het voorkomen in Nederland is tegenwoordig grotendeels beperkt tot het Gelderse rivierengebied en de provincies Friesland en Groningen.

A.2 Specifieke voorwaarden andere soorten met belangrijke aantallen

Na het broedseizoen concentreren *futen* zich op de grotere zoete of zoute wateren om te ruïen. Vooral het IJsselmeer en in veel mindere mate het Deltagebied en de Waddenzee zijn belangrijke ruïgebieden. Tijdens de ruï verliezen futen hun vliegvermogen waardoor ze extra gevoelig zijn voor verstoring. Overdag en midden in de nacht rusten ze dicht bij de oevers, terwijl ze in de vroege morgen en de namiddag op meer open water foerageren. Na de ruïperiode worden vooral het IJsselmeergebied, de grote rivieren en het Deltagebied gebruikt, terwijl de aanwezigheid op de hoge zandgronden laag is. Bij strenge vorst ligt het zwaartepunt van de verspreiding in het Deltagebied, langs de rivieren en langs de Noordzeekust. Voor het broedseizoen verzamelen futen zich eveneens in grote groepen in de grote wateren. Het voedsel van de fuut bestaat hoofdzakelijk uit vis en aquatische insecten.

Voor de in Nederland voorkomende *aalscholvers* (ondersoort *sinensis*) vormt het IJsselmeergebied een belangrijk broedgebied. Aalscholvers zijn viseters die vaak in grote groepen en tot op grote afstand van de kolonie (60 km) foerageren. In het najaar zijn vooral het Wadden-, het IJsselmeer- en Deltagebied van belang als rust- dan wel voedselgebied. Tijdens de winter maakt de soort gebruik van uiteenlopende rustgebieden, zoals zandbanken, rotsen, platgeslagen rietvelden, bomen, palen, strekdammen en menselijke constructies zoals huizen, schepen en hoogspanningsmasten. Vooral in het IJsselmeergebied, langs de grote rivieren, in het Deltagebied en de Biesbosch verblijven 's winters grote aantallen.

De *kleine zilverreiger* heeft een voorkeur voor ondiepe meren, rivieren, plassen en poelen, of zoute en brakke wateren, doorgaans met weinig begroeiing. Het voedsel van de kleine zilverreiger bestaat voornamelijk uit vis, amfibieën en insecten, die al wadend door het ondiepe water worden gevangen. Waarnemingen zijn vooral afkomstig uit het Delta-, Wadden-, IJsselmeer- en rivierengebied.

Brandganzen afkomstig uit de Russische broedgebieden concentreren zich in het najaar in het noordoosten van het land, vooral rond het Lauwersmeer en langs de Friese en Groningse kust, waar wordt gevoerageerd op grazige en beweide kwelders, zeekraal en cultuurgrasland. Kleinere concentraties bevinden zich in Zuidwest-Friesland en in het noordelijk Deltagebied, waar hoofdzakelijk op intensief beheerde graslanden

en op beweide grasgorzen en slikken wordt gefoerageerd. In januari heeft het zwaartepunt van de verspreiding zich enigszins verlegd naar ZW-Friesland, in Flevoland en in het noordelijk Deltagebied. In strenge winters worden de noordelijke pleisterplaatsen verlaten. Ook in de wintergebieden foerageren brandganzen voornamelijk op grasland en plaatselijk ook op akkerland (wintergranen, stoppelvelden, groenbemesters, graszaad en spruitjes). Vanaf februari vindt de terugtrek plaats en in maart bevinden zich de grootste aantallen op kwelders en graslanden langs de Fries-Groningse kust, in de Dollard en in ZW-Friesland. De slaapplekken bestaan uit rustige, zoete of zoute wateren, zand- of modderbanken tot op enkele tientallen kilometers van de foerageergebieden.

De *krakeend* komt voor op allerlei zoete of zoute wateren. In augustus bevinden de belangrijkste pleisterplaatsen zich in Friesland, de Flevopolders, de Biesbosch, de infiltratiegebieden in de duinen en langs de randen van het IJsselmeergebied. In de winter zijn vooral het IJsselmeergebied, de noordelijke Delta en het benedenrivierengebied van belang en daarnaast allerlei wateren in Utrecht, Noord- en Zuid-Holland en Friesland. In de loop van de winter worden de noordelijke gebieden en in strenge winters ook het IJsselmeer- en rivierengebied grotendeels verlaten. Op de hogere zandgronden en in het heuvelland van Zuid-Limburg is de soort schaars. Krakeenden zijn planteneters, die foerageren langs de oevers van de wateren (o.a. op wieren op basaltblokken) waar ze verblijven.

De winterbiotoop van de *pijlstaart* beperkt zich hoofdzakelijk tot de kustgebieden. Ze komen in het najaar en de winter veel voor op kwelders, slikken, zandplaten en akkerland (gemaaide graanvelden), terwijl ze in het voorjaar een voorkeur hebben voor ondiepe zoetwaterplassen en drassige graslanden. In het najaar beperkt de verspreiding zich grotendeels tot het Waddengebied, waarna ook de meer zuidelijke gebieden zoals Flevoland en uiteindelijk het Deltagebied worden gebruikt. In de winter verblijven de grootste aantallen in het Wadden- en Deltagebied en kleinere aantallen in het IJsselmeergebied en langs de grote rivieren. In strenge winters neemt het belang van het Deltagebied sterk toe. In het voorjaar kan de aanwezigheid op de ondergelopen uiterwaarden in het rivierengebied sterk toenemen.

De *tafeleend* heeft een sterke voorkeur voor zoet water, waar vooral 's nachts tot op enkele meters diep wordt gefoerageerd op ondergedoken waterplanten en ongewervelde dieren (benthos). Vooral grote open wateren hebben de voorkeur. In juli concentreren zich grote groepen op het IJsselmeer om te ruien. Na de rui concentreert de soort zich ook op andere grote, zoete wateren zoals het Haringvliet en later ook het rivierengebied. 's Winters is vooral het IJsselmeergebied van belang; alleen tijdens strenge vorst verlaten vele dit gebied. Daarnaast zijn het rivierengebied en verschillende wateren in Noord- en Zuid-Holland, Friesland en op de hogere zandgronden van belang voor de overwintering. De dagrustplaatsen bevinden zich op rustige wateren, vaak in de luwte van dijken tot op vele kilometers van de foerageergebieden.

De *kuijeend* prefereert zoete, niet al te diepe wateren. Ze mijden open zee, maar komen ook wel voor in estuaria, mits er niet te veel golfslag is. De soort zoekt overwegend 's nachts voedsel, waarbij tot op enkele meters diepte wordt gefoerageerd op ongewervelde dieren en in mindere mate plantenmateriaal. Van juli tot september bevinden zich vooral langs de randen van IJssel- en Markermeer grote groepen om te ruien. Vanaf oktober nemen de aantallen in Haringvliet, Hollands Diep, Biesbosch, langs de rivieren en op verschillende plassen in het westen van Nederland sterk toe. 's Winters bevindt het merendeel zich in het IJsselmeergebied en daarnaast in het

Deltagebied, het rivierengebied en andere wateren. Bij strenge vorst wijken vele uit naar Delta- en rivierengebied. De dagrustplaatsen kunnen zich tot op vele kilometers van de foerageergebieden bevinden en bestaan uit doorgaans vrij rustige windstille wateren.

De *slobeend* is gebonden aan zoet of zout water. In de nazomer komen grote aantallen voor in het IJsselmeergebied en Zuidelijk Flevoland en wat later ook in het Lauwersmeer, het Delta- en rivierengebied. 's Winters en vooral in strenge winters beperkt het voorkomen zich grotendeels tot het westen en zuidwesten van Nederland, vooral in Noord- en Zuid-Holland, het Deltagebied en het westelijke rivierengebied. In zachte winters zijn het oostelijke rivierengebied, zuidelijk Flevoland en Friesland eveneens van belang. Slobeenden foerageren al zwemmend op dierlijk en plantaardig plankton, dat ze met hun speciaal gebouwde snavel uit het water filteren.

Het *nonnetje* is een wintergast en viseter, die afhankelijk is van visrijke zoete of zoute wateren. Vooral het Markermeer en in mindere mate het zuidelijk deel van IJsselmeer zijn belangrijk. Bij strenge vorst verblijven grote aantallen langs de grote rivieren en in het Deltagebied. Elders in het land komen kleinere aantallen voor op verschillende meren, plassen en vennen, beken en kanalen. De nachtelijke slaapplekken bestaan uit ongestoorde, beschutte wateren, zoals de Oostvaardersplassen, het Kinselmeer en de Gouwzee.

De *slechtvalk* jaagt vooral op vogels die in de vlucht worden gevangen. Als overwinteringsgebied prefereert de soort daarom open landschappen met voldoende prooiaanbod en uitkijkposten, zoals open wateren en agrarische gebieden. Vooral in het Waddengebied, het Deltagebied, langs de Hollandse kust en het IJsselmeergebied worden veel slechtvalken gezien. Maar ook langs de grote rivieren en bij plassen met veel waterwild, zoals in de Zaanstreek wordt de soort veel gezien. Minder talrijk, maar geen uitzondering, is de soort in de hogere delen van Nederland, waar ze vooral voorkomen in heidegebieden en hoogveengebieden. Hier bestaat het voedsel vooral uit houtduiven die gevangen worden boven agrarische gebieden.

Het *porseleinhoen* prefereert natte en moerassige terreinen, zoals hoogvenen, natte graslanden, zoetwatermoerassen, geïnundeerde uiterwaarden, en verlandingszones van kleiputten, met langdurig plas-dras staande gras-, russen- of zeggenvetatie in liefst open landschap met ondiep, voedselrijk water. De soort broedt ook wel in rietmoerassen en dichtbegroeide oevers van grachten en sloten. Het broedvoorkomen in Nederland beperkt zich grotendeels tot de laag- en hoogveenmoerassen, het rivierengebied en het IJsselmeergebied.

De *meerkoet* heeft in de winter een voorkeur voor waterrijke gebieden. De soort gebruikt vooral grote open, zoete dan wel zoute wateren, en daarnaast allerlei wateren, verspreid over het hele land. Ook in het stedelijk gebied, in stadsparken, grachten en vijvers worden regelmatig meerkoeten waargenomen. Van augustus tot september verblijven grote concentraties in het Lauwersmeer, het IJsselmeergebied en het Deltagebied. Van november tot maart zijn vooral het rivierengebied, het Deltagebied, de randen van het IJsselmeergebied, allerlei wateren in Noord- en Zuid-Holland en enkele Friese meren van belang. Bij strenge vorst verschuift het zwaartepunt naar het zuiden en neemt het belang van het Deltagebied en het rivierengebied toe. De slaapplekken bestaan uit rustige, open wateren en de oevers van allerlei wateren. Meerkoeten foerageren voornamelijk op plantaardig materiaal en schelpdieren, in het water of op de oevers, maar ook op akker- en grasland.

Buiten het broedseizoen bestaat de biotoop van de *kievit* uit open terreinen met een niet al te hoge begroeiing; vooral grasland geniet de voorkeur. Deze steltlopersoort wordt meteen na de broedtijd in grote groepen gezien in het oostelijk rivierengebied en wat later ook op graslanden (en soms ook akkerlanden) in West- en Noord-Nederland, maar is ook in Oost- en West-Nederland algemeen.

De *grutto* heeft buiten de broedtijd een voorkeur voor vochtige gebieden, zoals zoetwaterslikken, vochtige graslanden, uiterwaarden, hoogveen- en natte heidegebieden, zandwinplassen, opspuiterreinen, vloeivelden en kwelders. De ondersoort *islandica* heeft daarbij een voorkeur voor de slikkige, brakke gebieden langs de kust (vooral het Waddengebied), terwijl de ondersoort *limosa* de vochtige gebieden in het binnenland prefereert. Voor en na de broedtijd zijn de belangrijke slaap- en pleisterplaatsen van deze steltloper gelegen in de lage delen van Nederland en in mindere mate op de hogere zandgronden. Vooral in het IJsselmeergebied, Friesland, het Lauwersmeer, Groningen, Drenthe, West-Overijssel, het rivierengebied, de Zaanstreek, het Zuid-Hollands-Utrechts veengebied en Midden-Brabant bevinden zich belangrijke pleister- en slaapplekken. In Nederland foerageren grutto's buiten de broedtijd hoofdzakelijk op graslanden en in getijdengebieden, op insecten, insectenlarven en wormen die in de bodem leven, en hebben daarom een voorkeur voor redelijk zachte bodems. De slaapplekken worden gekenmerkt door de aanwezigheid van ondiep water en liggen soms op enkele tientallen kilometers verwijderd van de voedselgebieden.

De *wulp* heeft buiten het broedseizoen voorkeur voor kustgebieden. Vooral in de het Wadden- en Deltagebied komen grote aantallen voor, waar deze steltloper tijdens laagwater foerageren op drooggevalen platen en modderbanken. Tijdens hoog water maken ze gebruik van gemeenschappelijke rustplaatsen, die gelegen zijn op aangrenzende kwelders, grasachtige gebieden en ook op open, zandige gebieden. Delta- en Waddengebied zijn tevens belangrijke ruigebieden. Langs meren, rivieren en plassen, en op graslanden worden meer verspreid ook veelvuldig foeragerende en slapende wulpen aangetroffen.

Bijlage B

Relevante artikelen uit de Vogelrichtlijn en de Habitatrichtlijn.

* Vogelrichtlijn

Artikel 3

1 . Met inachtneming van de in artikel 2 genoemde eisen nemen de Lidstaten alle nodige maatregelen om voor alle in artikel 1 bedoelde vogelsoorten een voldoende gevarieerdheid van leefgebieden en een voldoende omvang ervan te beschermen, in stand te houden of te herstellen.

2 . Voor de bescherming, de instandhouding en het herstel van biotopen en leefgebieden worden in de eerste plaats de volgende maatregelen getroffen:

- a) instelling van beschermingszones;
- b) onderhoud en ruimtelijke ordening overeenkomstig de ecologische eisen van leefgebieden binnen en buiten de beschermingszones;
- c) herstel of weer aanleggen van vernietigde biotopen;
- d) aanleg van biotopen.

Artikel 4

1 . Voor de leefgebieden van de in bijlage I vermelde soorten worden speciale beschermingsmaatregelen getroffen, opdat deze soorten daar waar zij nu voorkomen, kunnen voortbestaan en zich kunnen voortplanten.

In dat verband wordt gelet op:

- a) soorten die dreigen uit te sterven;
- b) soorten die gevoelig zijn voor bepaalde wijzigingen van het leefgebied;
- c) soorten die als zeldzaam worden beschouwd omdat hun populatie zwak is of omdat zij slechts plaatselijk voorkomen;
- d) andere soorten die vanwege de specifieke kenmerken van hun leefgebied speciale aandacht verdienen.

Bij de beoordeling wordt rekening gehouden met de tendensen en de schommelingen van het populatiepeil.

De Lidstaten wijzen met name de naar aantal en oppervlakte voor de instandhouding van deze soorten meest geschikte gebieden als sbz s aan, waarbij rekening wordt gehouden met de bescherming die deze soorten in de geografische zee- en landzone waar deze richtlijn van toepassing is, behoeven.

2 . De Lidstaten nemen soortgelijke maatregelen ten aanzien van de niet in bijlage I genoemde en geregeld voorkomende trekvogels, waarbij rekening wordt gehouden met de behoeften van het gebied van bescherming in de geografische zee- en landzone waar deze richtlijn van toepassing is, ten aanzien van hun broed-, rui- en overwinteringsgebieden en rustplaatsen in hun trekzones. Met het oog hierop besteden de Lidstaten zelf bijzondere aandacht aan de bescherming van watergebieden en in het bijzonder aan de watergebieden van internationale betekenis.

* Habitatrictlijn

Artikel 6

2. De Lidstaten treffen passende maatregelen om ervoor te zorgen dat de kwaliteit van de natuurlijke habitats en de habitats van soorten in de sbz's niet verslechtert en er geen storende factoren optreden voor de soorten waarvoor de zones zijn aangewezen voor zover die factoren, gelet op de doelstellingen van deze richtlijn een significant effect zouden kunnen hebben.

3. Voor elk plan of project dat niet direct verband houdt met of nodig is voor het beheer van het gebied, maar afzonderlijk of in combinatie met andere plannen of projecten significante gevolgen kan hebben voor zo'n gebied, wordt een passende beoordeling gemaakt van de gevolgen voor het gebied, rekening houdend met de instandhoudingsdoelstellingen van dat gebied. Gelet op de conclusies van de beoordeling van de gevolgen voor het gebied en onder voorbehoud van het bepaalde in lid 4, geven de bevoegde nationale instanties slechts toestemming voor dat plan of project nadat zij de zekerheid hebben verkregen dat het de natuurlijke kenmerken van het betrokken gebied niet zal aantasten en nadat zij in voorkomend geval inspraakmogelijkheden hebben geboden.

4. Indien een plan of project, ondanks negatieve conclusies van de beoordeling van de gevolgen voor het gebied, bij ontstentenis van alternatieve oplossingen, om dwingende redenen van groot openbaar belang, met inbegrip van redenen van sociale of economische aard, toch moet worden gerealiseerd, neemt de Lidstaat alle nodige compenserende maatregelen om te waarborgen dat de algehele samenhang van Natura 2000 bewaard blijft. De Lidstaat stelt de Commissie op de hoogte van de genomen compenserende maatregelen.

Wanneer het betrokken gebied een gebied met een prioritair type natuurlijke habitat en/of een prioritaire soort is, kunnen alleen argumenten die verband houden met de menselijke gezondheid, de openbare veiligheid of met voor het milieu wezenlijke gunstige effecten dan wel, na advies van de Commissie, andere dwingende redenen van groot openbaar belang worden aangevoerd.

Artikel 7

De uit artikel 6, leden 2, 3 en 4, voortvloeiende verplichtingen komen in de plaats van de verplichtingen die voortvloeien uit artikel 4, lid 4, eerste zin, van Richtlijn 79/409/EEG, voor wat betreft de sbz's die overeenkomstig artikel 4, lid 1, van die richtlijn zijn aangewezen of bij analogie overeenkomstig artikel 4, lid 2, van die richtlijn zijn erkend, zulks vanaf de datum van toepassing van de onderhavige richtlijn, dan wel vanaf de datum van de aanwijzing of erkenning door een Lidstaat overeenkomstig Richtlijn 79/409/EEG, indien deze datum later valt.